

Komisija škofovskih konferenc
Evropske skupnosti

**EVROPSKA SKUPNOST
SOLIDARNOSTI IN ODGOVORNOSTI**

Komisija škofovskih konferenc Evropske skupnosti

BOGASTVO RAZLIČNOSTI
EVROPSKA SKUPNOST
SOLIDARNOSTI IN ODGOVORNOSTI

Komisija škofovskih konferenc
Evropske skupnosti

BOGASTVO RAZLIČNOSTI

**EVROPSKA SKUPNOST
SOLIDARNOSTI IN ODGOVORNOSTI**

*Izjava škofov COMECE
glede pogodbenega cilja EU
o konkurenčnem socialnem tržnem gospodarstvu*

Družina
Ljubljana
2014

BOGASTVO RAZLIČNOSTI

Komisija škofovskih konferenc Evropske skupnosti
EVROPSKA SKUPNOST SOLIDARNOSTI IN ODGOVORNOSTI
IZJAVA ŠKOFOV COMECE GLEDE POGODBENEGA CILJA EU
O KONKURENČNEM SOCIALNEM TRŽNEM GOSPODARSTVU

Izvirnik
EINE EUROPÄISCHE SOLIDARITÄTS -
UND VERANTWORTUNGSGEMEINSCHAFT
ERKLÄRUNG DER BISCHÖFE DER COMECE ZUM EU-VERTRAGS-ZIEL
DER WETTBEWERBSFÄHIGEN SOZIALEN MARKTWIRTSCHAFT

© COMECE, 27. oktober 2011

© Družina, d. o. o., 2014

2. izdaja

Izdalo Združenje krščanskih poslovnežev Slovenije,
zanj dr. Drago Rudel

Prevod: Janko Jožef Pirc

Jezikovni pregled: Marija Bratina

Spremna beseda: Janez Gril

Založila: Družina, d. o. o.

Zanjo: Tone Rode

Naklada: 300 izvodov

Tisk: Tiskano v Sloveniji

Ljubljana 2014

Več informacij o knjigah založbe Družina dobite na WWW.DRUZINA.SI

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.342.17:364.4

27

BOGASTVO različnosti : Evropska skupnost solidarnosti in odgovornosti : izjava škofov
COMECE glede pogodbenega cilja EU o konkurenčnem socialnem tržnem gospodarstvu /
[prevod Janko Jožef Pirc ; spremna beseda Janez Gril]. - 2. izd. - Ljubljana : Družina, 2014

Prevod dela: Eine europäische Solidaritäts- und Verantwortungsgemeinschaft

ISBN 978-961-04-0038-7

273735168

Kratka predstavitev Združenja krščanskih poslovnežev Slovenije (ZKPS)

»Združenje krščanskih poslovnežev Slovenije» – ZKPS (www.zkps.si) je civilno društvo ter interesno združenje poslovnežev, podjetnikov in oseb v svobodnih poklicih, ki sprejemajo in udeležujejo krščanski socialni nauk ter na poslovnem področju zagovarjajo in uveljavljajo temeljne vrednote pravične socialno-tržne ekonomije. Deluje vse od leta 1991, svoj sedež ima v Ljubljani. Poslanstvo ZKPS je soustvarjati gospodarstvo na zdravih temeljih odgovornosti do dela, ljudi in narave ter podpirati posameznike pri etičnem odločanju v poslovnem svetu in s tem doprinesti k boljšim odnosom v poslovnem svetu. Združujemo se s ciljem, da se bomo med seboj spoznavali in družili kot kolegi in možni poslovni partnerji, poslovno sodelovali in si med seboj pomagali. Z javnim delom želimo v slovenskem poslovnem prostoru uveljavljati etično in uspešno poslovanje. Svoje člane spodbujamo, da se vključujejo v javno življenje. Prav tako želimo pripravljati mlado generacijo poslovnežev za uspešno poslovanje ob upoštevanju etičnih načel. Zastavljene cilje želimo doseči s klubskim življenjem, izobraževanjem, organiziranjem predavanj, predstavitev, pisanjem v strokovna in laična glasila, s strokovnimi potovanji, športnimi in drugimi dejavnosti ter družabnimi in drugimi prireditvami. Od članov pričakujemo, da pri delu uveljavljajo etične vrednote, kot so pošteno, pravično, korektno poslovanje, ter sprejemajo ter na poslovnem področju zagovarjajo in uveljavljajo temeljne vrednote pravične socialno-tržne ekonomije (http://www.zkps.si/o_nas/predstavitev).

Krščanski poslovneži v ZKPS sprejemamo družbeni nauk Cerkev, katerega temeljno načelo je osebno dostojanstvo človeka, ki ga je, po našem verovanju, po svoji podobi ustvaril Bog. Ekonomijo razumemo kot niz dejavnosti, ki zadovoljujejo človekove potrebe in v katerih uporabljamo omejene vire. Dejavnosti izvajamo posamezniki in jih moramo usmerjati v služenje človeku. Skratka, člo-

vek je začetnik, središče in namen družbenoekonomskega življenja. Verjamemo, da ekonomija in poslovnost, ki ju navdihuje in spodbuja služenje človeku, tako z družbenega kot ekonomskega vidika učinkoviteje proizvajata dodano vrednost kot ekonomija in poslovnost, ki ju vodijo samo finančni interesi nekaterih in so jim ljudje le orodje za njihove sebične cilje. Krščanski poslovneži smo tudi zaradi vere odgovorni, da gradimo bolj človeško družbo z družbeno odgovornim tržnim gospodarstvom. To velja še posebej tam, kjer je družbeno okolje resno prizadeto in kjer bo naše delo na delovno mesto prinašalo močnejši občutek spoštovanja človeka kot osebnosti. »Imamo ideale, vendar nismo idealisti brez tal pod nogami!«

ZKPS je član mednarodnega združenja krščanskih poslovnežev UNIAPAC (www.uniapac.org) že od svoje ustanovitve leta 1991. Kot član UNIAPAC želi sodelovati pri reševanju globalnih problemov v poslovnem svetu in graditi novo družbo prihodnosti. ZKPS sodeluje z UNIAPAC pri uveljavljanju družbeno odgovornega ravnanja posameznikov v poslovnem svetu. V sodelovanju z UNIAPAC je 9. maja 2008 v Ljubljani, ki je bila v času slovenskega predsedovanja Evropski uniji prestolnica Evrope, premierno predstavil knjigo z naslovom »Dobiček in vrednote – Krščansko videnje podjetniške družbene odgovornosti – Oblika menedžmenta za uspešna podjetja« (založba Družina, ISBN: 961-222-712-8). Na pot jo je pospremil z »Ljubljansko deklaracijo o družbeno odgovornem upravljanju podjetij«. Knjiga je nastala kot sad izčrpnih pogovorov in izmenjave izkušenj o družbeni odgovornosti podjetij med združenji članicami UNIAPAC, ki delujejo v zelo različnih kulturnih in družbenih okoljih. Predstavlja pogled krščanskih poslovnežev na družbeno odgovorno poslovanje in dopolnjuje splošni pogled na družbeno odgovornost kot prizadevanje za splošno dobro človeštva in posameznika ter uvaja metriko za vrednotenje stanja in napredka na področju družbene odgovornosti.

Ljubljana, 29. 4. 2014

dr. Drago Rudel, *predsednik ZKPS*

Predstavitev mednarodnega združenja krščanskih poslovnežev UNIAPAC

UNIAPAC (UNion Internationale des Associations PATronales Catholiques - International Christian Union of Business Executives) je mednarodna zveza združenj krščanskih poslovnežev, pa tudi kraj mednarodnega srečevanja krščanskih poslovnežev. Ustanovljena je bila leta 1931 in je nepridobitna organizacija s sedežem v Parizu. Povezuje več kot 30 združenj iz okoli trideset dežel celega sveta. Od leta 1991 je njen član tudi Združenje krščanskih poslovnežev Slovenije. UNIAPAC ima regionalna združenja na posameznih kontinentih, kot so UNIAPAC-Evropa, UNIAPAC-Afrika, UNIAPAC-Latinska Amerika itd. V zadnjih letih usmerja svoja prizadevanja tudi v ustanavljanju združenj v Afriki in Aziji ter v vzpostavljanju stika z muslimanskim poslovnim svetom v Libanonu.

Delo UNIAPAC navdihuje krščanska družbena misel. Njegova naloga je, da med vodilnimi poslovneži širi idejo in uresničevanje ekonomije, ki služi ljudem in skupnemu dobremu vsega človeštva. Prizadeva si globalno povezati sorodno misleče krščanske poslovneže, da bi združeni laže vplivali na reševanje svetovnih socialno-ekonomskih problemov. UNIAPAC ima velik vpliv na nacionalne ekonomije v razvitih zahodnoevropskih državah in s svojimi zamislimi in pobudami predstavlja eno od središč, ki prispeva svoje, praviloma drugačne predloge za reševanja globalnih problemov. Sodeluje v razpravljanih o socialnih vprašanjih, ki so posledica napredka tehnologije in gospodarske rasti v raznih območjih sveta. Pozornost skuša usmeriti na najnujnejše potrebe in tako pokaže veliko spoštovanje do ljudi v stiski.

UNIAPAC se povezuje s številnimi civilnimi in ima pri njih svoje predstavnike npr. z Mednarodno delavsko organizacijo (ILO), Združenimi narodi (UNCTAD), UNESCO-m, Fundacijo Konrad Adenauer ter je v občasnih stikih s predstavniki Evropske

komisije. Aktivno sodeluje tudi s cerkvenimi združenji in z njimi pripravlja različne dokumente s področja vloge poslovnežev v sodobni družbi. Sodeluje s Papeškim svetom za pravičnost in mir, OIC, CCEE, CELAM ter COMECE.

V času od nastanka zadnje svetovne krize se je UNIAPAC aktivno vključil v prizadevanje za oblikovanje vizije sveta, ki temelji na drugačnih medčloveških odnosih in drugačnega gospodarstva na temeljih. Skupaj s članicami so izdali npr. knjižico »Dobiček vrednot« (sodelovalo je tudi Združenje krščanskih poslovnežev Slovenije, v slovenskem jeziku pa jo je izdala leta 2008 Družina), izdaja serijo razmišljanj o sodobni ekonomiji, skupaj s Papeškim svetom za pravičnost in mir so izdali knjigo »Poslanstvo poslovneža« (2012).

Ta knjiga »*Evropska družba solidarnosti in odgovornosti*«, ki so jo napisali pri Komisiji evropskih škofovskih konferenc (COMECE), je dokument, katerega duh je v celoti istoveten s prizadevanji UNIAPAC. Prav zato UNIAPAC želi, da bi dokument našel ustrezno mesto v vseh državah članicah UNIAPAC, kjer naj bi si člani lokalnih združenj prizadevali za uveljavitev drugačnih pogledov na evropsko družbo prihodnosti.

Drago Rudel

Spremna beseda k slovenski izdaji

Komisija škofovskih konferenc Evropske skupnosti (COMECE) je eno izmed teles katoliške Cerkve, ki spremlja delo Evropske zveze. Sedež ima v Bruslju. Sestavljajo jo predstavniki škofovskih konferenc držav članic. Ta komisija je znamenje, da se Cerkev živo zanima za proces evropskega združevanja in ga podpira, hkrati pa v skladu s svojim poslanstvom države članice in tudi druge evropske države opozarja na tveganja, ki so povezana s tem procesom in splošnim razvojem Evrope in sveta.

Ena od dilem, pred katerimi stoji Evropa, je, kako doseči, da bi bilo »konkurenčno socialno tržno gospodarstvo«, ki je zapisano v Lizbonski pogodbi, po eni strani ekonomsko uspešno, po drugi pa družbeno pravično, solidarno in odgovorno do vsakega posameznika, zlasti do družbeno šibkih in ogroženih ljudi. Škofje, povezani v COMECE, želijo s svojimi stališči podpirati evropske države v njihovih prizadevanjih, da premagajo hude težave, povezane z bančno in finančno krizo ter prevelikim javnim dolgom, in jih spodbuditi, da bodo še naprej razvijale skupni evropski trg, skrbele za mir, svobodo in blaginjo ljudi. COMECE spodbuja države, naj svobodo trga povežejo s pravičnostjo in zapovedjo ljubezni do bližnjega. Pri tem se naslanja na družbeni nauk Cerkve, izjave 2. vatikanskega koncila in drugih cerkvenih dokumentov ter učenje papežev. S to izjavo želi COMECE poseči v javno razpravo o socialnem tržnem gospodarstvu in spodbuditi evropske državljane k iskanju rešitev, ki bodo prispevale k boljšemu svetu.

Izjava škofov vsebuje šest poudarkov, ki so oblikovani v šest poglavij. Prvo je posvečeno kulturnim temeljem tržnega gospodarstva. Ti so: zahodna krščanska podoba človeka kot osebe ter povezanost evropske kulture z antično etiko pravičnosti in ljubezni, ki izvira iz grške filozofije, rimskega prava in Svetega pisma. Škofje so prepričani, da brez te kulturne dediščine ne bi bilo ne tržnega gospodarstva, ne humanitarnih in karitativnih ustanov, ne socialne države in ne drugih ustanov, ki skrbijo za ljudi.

V sedanji krizi se je pokazalo, da tržno gospodarstvo samo po sebi ne more zagotoviti vseh javnih dobrin in storitev, ki jih ljudje potrebujejo. Zato je prispevek neodvisnih združenj civilne družbe in zasebnih pobud nenadomestljiv. »Družba ne more preživeti le na podlagi zakonitih pravic, temveč potrebuje prostor velikodušnega darovanja, še posebej v življenju družine.« Prekomerna državna skrb lahko vodi v odvisnost in duši solidarnost. Državno organizirana solidarnost je potrebna, a ne zadostuje. Potrebna je tudi neobvezna dobrodelna pomoč, ki izhaja iz solidarnosti in ljubezni.

Škofje so kritični do cilja Evropske zveze, ki si prizadeva za »visoko konkurenčno socialno tržno gospodarstvo«. V Lizbonski pogodbi bi namesto »visoko konkurenčno« moralo pisati »tržno gospodarstvo«. »Konkurenca je sredstvo, socialno pa cilj.« Škofje so prepričani, da so države dolžne preprečevati različne monopole, dogovarjanje cen, zlorabo gospodarske moči in javnih subvencij, zaradi katerih tržno gospodarstvo in prosta konkurenca ne moreta delovati. Hkrati pa morajo poskrbeti tudi za stabilen monetarni in finančni sistem.

Socialnega tržnega gospodarstva ne more biti brez vestnega, zanesljivega in odgovornega delovanja vseh déležnikov v gospodarskem življenju. Potrebni so boljši zakoni in natančnejša pravila. Prav tako tudi nova kultura prostovoljnosti. Velikanske državne in zasebne dolgove je treba zmanjšati v dobro prihodnjih rodov. »Pri razdelitvi bremen in neizogibnem odplačevanju dolgov, ki so nastali v času sedanje finančne krize, je treba upoštevati tako odgovornost vlad kot tudi bank in drugih finančnih institucij, iz česar lahko sledi tudi njihova izredna obdavčitev.« Rešitve ne vidijo zgolj v dodatnem obremenjevanju davkoplačevalcev. Škofje se bojijo, da v Evropi ne bo mogoče zagotoviti trajnega miru, če ne bo večje zavesti solidarnosti in odgovornosti.

Pomena človeškega življenja ne bi nihče smel ponižati in omejiti na vlogo proizvajalcev in potrošnikov. Ljudje proizvajamo in trošimo zato, da bi živeli. Trgu je potrebno postaviti meje tam, kjer ogroža človeka in njegov razvoj. Obstajajo skupne potrebe in želje po kakovosti življenja, ki jih trg ne more zadovoljiti.

Omejevanje trga ni samo naloga države. »Odločitev za socialno tržno gospodarstvo je hkrati odločitev za svobodo človeka.« Zato morajo tudi posamezniki prevzeti svoj del odgovornosti in temu ustrezno ravnati. Poleg proizvajalcev, ki poskušajo najprej ustvariti potrebe in jih nato zapolniti, so odgovorni tudi porabniki, ki nekritično sprejemajo vse, kar jim trg ponuja. Cerkev je pripravljena sodelovati pri kulturi odgovornega ravnanja porabnikov.

Socialna pravičnost je ena osrednjih vrednot evropske kulture. Naloga socialnega tržnega gospodarstva je, da zagotovi vsem, tudi najšibkejšim, človeka vredno življenje. V izjavi COMECE posebej omenja brezposelne. »Brezposelnost je mnogo več kot pomanjkanje dohodka. Pri njej gre v veliki meri tudi za izključitev iz družbenega življenja.« Zato je brezposelnim treba zagotoviti delo, tudi z zmanjšanjem prispevkov in davkov, ki ga bremenijo. Škofje pozdravljajo odločitev evropskih držav, da bodo več pozornosti namenile družinski in izobraževalni politiki. »Družine z vzgojo in skrbjo za otroke veliko prispevajo k skupnemu dobremu.«

Trajnostni razvoj v socialnem tržnem gospodarstvu vključuje tudi varstvo in izboljšanje okolja. COMECE to skrb podpira. »Današnji ekološki izzivi od nas poleg socialno-ekonomskega ohranjanja zalog zahtevajo tudi iskanje nove etično-ekonomske opredelitve odnosa med človekom in naravo ter spremembe pri pojmovanju razvoja. Varovanje okolja mora postati cilj, in ne več zgolj omejevalni dejavnik družbenega razvoja.«

Papež Benedikt XVI. je v okrožnici Ljubezen v resnici govoril o »počlovečenju svetovnega gospodarstva«. Cerkev je v tem mednarodnem dialogu pripravljena sodelovati s svojim znanjem, dolgoročnim razmišljanjem, vesoljnim dojemanjem skupnega dobrega in ne nazadnje tudi s svojo široko razvejeno mrežo delovanja na svetovni ravni. Kulturo soodgovornosti lahko skupaj obogatimo z več vzajemne človečnosti.

Z izjavo škofov COMECE želi založba Družina prispevati svoj delež, da bi tudi naša država postala del evropske skupnosti solidarnosti in odgovornosti. Pobudo za prevod in izid je dalo Združe-

nje krščanskih poslovnežev Slovenije (ZKPS), ki je del Svetovnega združenja krščanskih poslovnežev UNIAPAC. Gotovo so prav poslovneži in med njimi podjetniki tisti, ki morajo prvi razmišljati, dajati pobude in tudi ukrepati, da bo v naši državi in tudi v drugih državah EZ ter po vsem svetu več družbene in osebne solidarnosti in odgovornosti.

Vendar ne samo oni! K razmisleku, k delu in ukrepanju za bolj solidarno in odgovorno družbo smo poklicani prav vsi tako v Cerkvi kot v družbi: škofje, duhovniki in laiki, politiki, sindikati in gospodarska združenja, javni sektor in civilna družba, skratka, vsi ljudje dobre volje.

Vabim vas, da knjižico temeljito preberete in, obogateni z novimi spoznanji, poskušate v dialogu z drugimi prispevati svoj delež, da bo pri nas več solidarnosti in odgovornosti. Sedanji papež Frančišek nam naj bo za zgled in spodbudo!

Dr. Janez Gril, član Upravnega odbora ZKPS

PREDGOVOR

S to izjavo želimo škofje Komisije škofovskih konferenc Evropske skupnosti (COMECE) podati svoje mnenje o pojmu »visoko konkurenčnega socialnega tržnega gospodarstva,« ki že vse od sprejetja Lizbonske pogodbe spada med pogodbene cilje Evropske unije. Ta politična formulacija, ki jo pogosto uporabljajo predvsem v državah nemškega govornega področja in je našla svoje mesto tudi v ustavah drugih držav EU, npr. Poljske, je odtlej v evropskih pogodbah trdno zasidrana kot pravni pojem. Vendar mu je potrebno še vdihniti življenje. K temu želimo prispevati svoj del tudi škofje, kakor smo to v preteklosti že storili glede drugih vidikov evropske politike.

Korenine izraza »socialno tržno gospodarstvo« lahko najdemo tako v filozofski kot tudi verski, še posebej krščanski dediščini Evrope. Zato se nam je tudi zdelo primerno in upravičeno, da ob tem spregovorimo z našega vidika, čeprav moramo odkrito priznati, da za mnoga odprta vprašanja na tem področju nismo strokovnjaki.

Zato smo marca 2010 sprva zaprosili Socialno komisijo pri COMECE, ki ji predseduje münchenško-freisinški nadškof kardinal Reinhard Marx, da izdela osnutek za to izjavo. Naši Socialni komisiji, njenemu predsedniku in številnim strokovnjakom se zahvaljujemo za vestno pripravljalo delo in nasvete. Posebna zahvala pri tem gre direktorju Katoliškega družboslovnega središča (*Katolische Sozialwissenschaftliche Zentralstelle*) Nemške škofovske konference in njegovim sodelavcem v Mönchengladbachu. Tamkajšnje srečanje socialnih etikov, ki so ga maja 2011 organizirali v sodelovanju s tajništvom COMECE, je bilo pomemben odsek na poti do končnega osnutka. Tega smo nato obravnavali na dveh plenarnih zasedanjih in končno sprejeli oktobra 2011.

Katoliški škofje, za katere škofje COMECE spremljamo potek evropskega združevanja, se počutijo tesno povezane z delom

za združeno Evropo. Vendar je danes potrebno državljanom na novo predstaviti pomen tega dela. Trdno smo prepričani, da nam lahko pojem socialnega tržnega gospodarstva pri tem veliko pomaga. Zagovarja pravično ravnotežje med načeloma svobode in solidarnosti. Sporoča nam, da je potrebno spoštovati dostojanstvo vseh ljudi in posebej zaščititi tudi najšibkejše. V okviru in znotraj meja našega posebnega poslanstva želimo pomagati pri tem, da se Evropska unija razvije v resnično skupnost solidarnosti in odgovornosti, ki bo izpolnjevala tudi svoje obveznosti na svetovni ravni.

+ Adrianus van Luyn
zaslužni škof v Rotterdamu
predsednik COMECE

PREDSTAVITEV

Objava tega besedila je padla v nemirne čase. Kljub nekaterim spodbudnim znakom ob zadnjih srečanjih voditeljev Evropske unije in evroobmočja ostaja tudi v času oblikovanja teh vrstic nejasno, v katero smer se bo Evropska povezava razvijala naprej in ali se bo zmogla v solidarnosti in odgovornosti spopasti z izzivi, ki stojijo pred njo.

Nedvomno je Evropska unija v zadnjih letih preživela verjetno največjo notranjo preizkušnjo od svoje ustanovitve. Še danes ni mogoče predvideti njenega konca. Kot posledica velike finančne in bančne krize, ki je leta 2008 zajela Združene države Amerike, potem pa tudi druge države in cele celine, so se v začetku leta 2010 pri mednarodnih posojilodajalcih povečali dvomi o plačilni sposobnosti nekaterih držav evroobmočja. Njihov javni dolg se je v primerjavi z njihovimi gospodarskimi dosežki izkazal za tako visokega, da ni bilo več mogoče pričakovati njegovega samostojnega in rednega poplačila. Kar je sprva zadevalo le nekatere države evroobmočja, se je v tem času razširilo na skoraj vse ostale. Da se ne bi v temeljih zamajala evropska ureditev miru, je danes nujno odločno in skupno delovanje, ki bo verjetno od vseh zahtevalo tudi ugodnosti in žrtve.

Razpad evroobmočja bi imel občutne posledice za Evropsko unijo kot celoto. Zelo pomemben razlog za uvedbo evra je bil med drugim ta, da bi preprečili spiralno izgubljanje vrednosti nacionalnih valut znotraj skupnega trga. Neuspeh monetarne unije bi zato na dolgi rok postavil pod vprašaj tudi pridobitve skupnega trga, ki od sklenitve Rimske pogodbe leta 1957 pomeni jedro združevanja. Od tega jedra ne smemo odstopiti!

Evropski notranji trg, ki je tako pogosto pod udarom, je v preteklosti veliko pripomogel k temu, da so narodi naše od vojn zdelane celine ohranili trajen mir in so njihovi državljani lahko uživali svobodo in blaginjo. Proces evropskega združevanja se ne

sme ustaviti. Skupni trg se mora razvijati. O tem govori ta izjava škofov COMECE. V našem prispevku želimo predlagati, naj se skupni trg razvija naprej po vzoru evropskega socialnega tržnega gospodarstva, da se bo Evropska zveza razvila v nosilno skupnost solidarnosti in odgovornosti.

Zato je v sedANJI krizi Evrope najprej in še posebej pomembno, da se prepričamo o kulturnih temeljih koncepta o socialnem tržnem gospodarstvu. Gre namreč za več kot le enega od modelov gospodarstva. Svoje korenine končno poganja v filozofskih in pravnih temeljih grško-rimske antike in v biblični teologiji. Svoboda na trgu povezuje z vodilom pravičnosti in z zapovedjo ljubezni do bližnjega. Na te kulturne in antropološke temelje spominjamo v prvem delu izjave.

Nato opisujemo štiri bistvene značilnosti evropskega socialnega tržnega gospodarstva. Najprej bomo izpostavili pomen neodvisnega delovanja na področju socialne oskrbe za družbeno povezanost. Neodvisne pobude s socialnimi cilji si v evropskem socialnem tržnem gospodarstvu zaslužijo več podpore in pravni okvir, ki bo boljše ustrežal njihovi posebnosti. Nato bomo ugotavljali, da mora biti socialno tržno gospodarstvo sposobno, se pravi konkurenčno, da lahko z zbiranjem davkov in dajatev zagotovi sredstva za odplačevanje dolgov ter financiranje tekočih odhodkov. Evropski trg potrebuje po eni strani pravila, posebej v finančnem sektorju, po drugi pa tudi krepost udeležencev na trgu, začeni s podjetniki vse do porabnikov. Gre za politiko uprave in etiko institucij ter tudi za moralo in etiko kreposti.

Tretja značilnost evropskega socialnega tržnega gospodarstva je socialna politika. V skladu z načeli solidarnosti in subsidiarnosti je potrebno v Evropski uniji vsem pomoči potrebnim omogočiti socialno zaščito in pravično udeležbo pri njej. Naša mladina ima pravico do kakovostne izobrazbe in usposabljanja. Družino je potrebno ceniti kot živi izvir za rast solidarnosti in odgovornosti ter jo temu primerno podpirati. Vsaj države, ki so pristopile k monetarni uniji ali ta korak načrtujejo, stojijo poleg tega že danes

pred konkretnim izzivom močnejšega prilagajanja njihovih socialnih storitev.

Evropsko socialno tržno gospodarstvo mora končno biti tudi ekološko. Za obzirnejše ravnanje z naravnimi viri in učinkovito spopadanje s posledicami klimatskih sprememb je za nas Evropejce nujna nova opredelitev našega odnosa do narave in oblikovanje kulture »zmernosti«. Evropska zveze bi morala v mednarodnih telesih ohraniti svojo vlogo vodilne sile pri ohranjanju stvarstva. Kot skupnost solidarnosti in odgovornosti se že iz načelnosti ne sme zadovoljiti s tem, da bi politiko oblikovala le znotraj svojih meja. Tudi na svetovni ravni mora odigrati aktivno vlogo in izpolniti svoje dolžnosti ter dane obljube.

Pri oblikovanju te izjave smo se posebej naslanjali na besedila družbenega nauka Cerkve. Tu moramo na prvem mestu omeniti izreke Drugega vatikanskega koncila, ki je bil odprt pred petdesetimi leti, in socialne okrožnice papežev. Naslonili pa smo se lahko tudi na številne objave škofovskih konferenc in na prejšnje publikacije COMECE. Pomembne nove spodbude, ki so nam kazale smer razčlenjevanja pojma socialnega tržnega gospodarstva za Evropsko zvezo, je nazadnje dal še papež Benedikt XVI. s svojo okrožnico Ljubezen v resnici. Svetemu očetu smo za to hvaležni.

Upamo, da bomo s to izjavo spodbudili razpravo, ki si je želimo. Opisu vsake izmed štirih najpomembnejših značilnosti evropskega socialnega tržnega gospodarstva smo vselej dodali tudi konkretne predloge in želje. To smo si drznili storiti zaradi želje po živahnem soočenju. To in cela izjava želi biti izraz naše solidarnosti in odgovornosti skupaj z Evropo in za Evropo. Kajti Evropa mora biti »prispevek k boljšemu svetu« (J. Monnet).

+ kardinal Reinhard Marx
münchensko-freisinški nadškof
podpredsednik COMECE in predsednik Socialne komisije

EVROPSKA SKUPNOST SOLIDARNOSTI IN ODGOVORNOSTI

IZJAVA ŠKOFOV COMECE
GLEDE POGODBENEGA CILJA EU
O KONKURENČNEM SOCIALNEM
TRŽNEM GOSPODARSTVU

UVOD

Z Lizbonsko pogodbo je bil izraz »socialno tržno gospodarstvo« poleg številnih drugih ciljev sprejet v Pogodbo o Evropski uniji. Ideal socialnega tržnega gospodarstva je tako postal eden izmed velikih ciljev povezave. Njegova vsestranska uresničitev pa je naloga, ki je še pred nami. S to izjavo se želimo v Komisiji škofovskih konferenc pri Evropski skupnosti (COMECE) pridružiti razpravi o tem, kako naj bi dosegli in na institucionalni ravni izoblikovali socialno tržno gospodarstvo. Ta razprava je danes zaradi krize evroobmočja in strukturnih slabosti ter neravnovesij v Evropski uniji še nujnejša. Ob tem se zavedamo, da Cerkev ne more ponuditi tehničnih rešitev ali lastnih političnih oziroma gospodarskih modelov.¹ Ker pa Cerkev resnično živi med ljudmi, se zavzema tudi za njihove skrbi in stiske v časnih zadevah.² Glede na to, da se vprašanje prihodnje oblike evropske gospodarske in socialne ureditve življenjsko dotika ljudi znotraj in zunaj EU, torej štejemo za svojo dolžnost, da kot evropski škofje spregovorimo o tem pomembnem vprašanju. Pri tem se naslanjamo na različne predhodne izjave.³

¹ Prim. Drugi vatikanski cerkveni zbor, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu (Gaudium et Spes)*, 36; Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 41; Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 43; Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 9.

² Prim. II. Drugi vatikanski cerkveni zbor, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 1; Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 13.

³ Prim. škofje COMECE, *Eine standfeste Währungsunion, Hoffnung auf ein solidarisches Europa mit Perspektive*, 2000; isti, *Solidarität ist die Seele der Europäischen Union*,

1. KULTURNI TEMELJI SOCIALNEGA TRŽNEGA GOSPODARSTVA

1. Koncept socialnega tržnega gospodarstva povezuje načelo svobodnega trga in instrument konkurenčnega gospodarstva z načelom solidarnosti in mehanizmi socialnega uravnoteženja. To povezovanje ni samo bistroumna odločitev nekega zgolj instrumentalnega uma, temveč izhaja iz vrednostne odločitve na podlagi moralnih temeljev naše evropske kulture. Izhaja iz naše zgodovinske dediščine. Še natančneje: zamisel socialnega tržnega gospodarstva temelji na zahodni krščanski podobi o človeku kot osebi in na značilni povezanosti evropske kulture z antično etiko pravičnosti in ljubezni, ki je izšla iz izvirov grške filozofije, rimskega prava in Svetega pisma. Brez te kulturne dediščine si ne moremo predstavljati vseh različnih oblik socialnega tržnega gospodarstva, ki so danes razširjene po Evropi. Zato mora Evropska unija upoštevati to dediščino, če želi v odgovoru na izzive našega časa začeti nov odsek socialnega tržnega gospodarstva. Tudi zato želimo kot katoliški škofje spregovoriti o tem vprašanju.

2. Krščansko-zahodna podoba o človeku izhaja po eni strani iz filozofije grško-rimske antike, po drugi strani pa iz biblične teologije. Grška filozofija in rimsko pravo sta kulturnozgodovinsko gledano prva, ki človeka razumeta kot posameznika, odgovornega za sebe ter z jasno določenimi pravicami in dolžnostmi. V svetopisemski pripovedi o stvarjenju Bog človeka ustvari po svoji podobi. V tej veri je človek postavljen na doslej nedosegljivo mesto; posameznik ni več zgolj eden od predstavnikov vrste človek, temveč postane nenadomestljiva oseba z neodtujljivim dostojan-

2004; isti, *Das Werden der Europäischen Union und die Verantwortung der Katholiken*, 2005; prim. tudi s Poročilom ekspertne skupine škofom COMECE, *Global Governance, Our responsibility to make globalisation an opportunity for all*, 2001; Poročilo sveta modrih škofom COMECE, *Ein Europa der Werte, Die ethische Dimension der Europäischen Union (Stimmen der Weltkirche, št. 39)*, 2007; Poročilo ekspertne skupine škofom COMECE, *Eine christliche Reflexion über den Klimawandel*, 2009.

stvom. Človekovo dostojanstvo, ki ima temelje že v Stari zavezi, se nato še stopnjuje z Božjim učlovečenjem v Jezusu Kristusu. Jezus Kristus, pravi Bog in pravi človek, je samo središče krščanske podobe o človeku: »Ker je v njem človeška narava privzeta, ne pa uničena, je s tem samim tudi v nas dvignjena k dostojanstvu brez primere. Kajti on, Božji Sin, se je s svojim učlovečenjem na neki način združil z vsakim človekom.«⁴ Kljub njegovemu posebnemu dostojanstvu ostaja človek s krščanskega vidika stvaritev. Stvaritev, ki lahko svoje poslanstvo izpolni le tedaj, če prizna, da je življenje nedostopen dar in se mora človekovo urejanje življenja celostno in trajno vključiti v red stvarjenja. Na podlagi te krščanske podobe o človeku Cerkev poudarja temeljno in enako dostojanstvo vseh ljudi, ki ga je treba spoštovati tudi v družbenih institucijah, kot je to gospodarski sistem.⁵ V isti sapi pa poudarja, da je človeška oseba kot socialno bitje naravnana v odnose in poklicana k sodelovanju za skupno dobro.

3. Že antična filozofija je pravičnost štela med kardinalne kreposti. Njeno vodilo je, da naj vsakdo prejme svoje, se pravi tisto, do česar ima po pravu pravico. Krščanska teologija je prevzela to razumevanje pravičnosti, hkrati pa ga je s svojo vero v temeljno enakost dostojanstva vseh ljudi in z zapovedjo ljubezni do bližnjega odločilno preoblikovala. Koncept socialne pravičnosti, ki se je iz tega rodil, ne zida le na učinkovitosti in zasluženih pravnih pravicah, temveč daje prednost enakemu dostojanstvu vseh ljudi. Krščanska zapoved ljubezni do bližnjega je torej vplivala na dojemanje pravičnosti, tako da človeku ne pripada le tisto, kar mu priznava pravo, temveč ima vsakdo tudi moralno pravico do dostojnega življenja v skupnosti. To pride posebej do izraza v novozavezni priliki o usmiljenem Samarijanu: Vsak človek ima pravico do pomoči, hkrati pa je vsak človek poklican k solidarnemu ravnanju.

⁴ Drugi vatikanski cerkveni zbor, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 22.

⁵ Prim. Janez XXIII., *Okrožnica Mati in učiteljica*, 221; Drugi vatikanski cerkveni zbor, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 24, 25, 29.

Kajnova nepravičnost naproti Abelu je presežena z usmiljeno ljubeznijo Samarijana. Eksistenčna gmotna revščina in izključevanje posameznikov z bistvenih družbenih področij sta zato huda kršitev proti socialni pravičnosti. Nikogar, ne mladega ne starega, ne glede na narodnost ali barvo kože, ne smemo pustiti ob robu poti.

Na podlagi tega prepričanja so se v krščanskem kulturnem prostoru že zelo zgodaj razvile strukture in ustanove, v katerih sta se utelesila usmiljenje in ljubezen do bližnjega.⁶ Kulturnozgodovinsko gledano so to izviri naše moderne socialne države. Evropska unija se pri svojem razvoju naproti socialnemu tržnemu gospodarstvu lahko nasloni na to tradicijo, ki jo najdemo v vseh državah članicah. V zaupanju, da ta skupni temelj prežema vse ravni naše družbe, in v priznanju načela subsidiarnosti lahko Evropa dopusti, da različne oblike socialne oskrbe in ustanove socialne pomoči delujejo druga poleg druge, saj jih usmerja isti temeljni vzgib in prihajajo iz istega izvira.

2. NEODVISNO DELOVANJE NA PODROČJU SOCIALNE OSKRBE V SOCIALNEM TRŽNEM GOSPODARSTVU

4. Po koncu druge svetovne vojne je socialno tržno gospodarstvo postalo družbenopolitični model skoraj vseh zahodnoevropskih držav. V nekaterih državah se je to zgodilo izrečno z uporabo tega pojma, v drugih pa so izbrali druge izraze za isto vsebino, se pravi: široko svobodo trga povezano z instrumenti konkurenčnega gospodarstva, obenem pa tudi načelo solidarnosti in mehанизme socialnega ravnotežja, se pravi temeljno socialno varstvo

⁶ Glede vprašanja solidarnosti med različnimi kategorijami človeške družbe je Cerkev že v obdobju cerkvenih očetov ugotovila, da je treba v duhu evangelija upoštevati potrebe in zakonitosti človeške družbe. Bazilij Veliki je skupnost konkretno opominjal v tem smislu: »*Skrb za uboge povzroča velike izdatke, da vsak prejme to, kar potrebuje, in da bi si lahko vsi ljudje delili dobrine zemlje in potešili svoje potrebe*« (Nagovor bogatim).

s strani države. Po padcu komunističnih režimov leta 1989 so se tudi srednje in vzhodnoevropske države zavezale temu vzoru socialnega tržnega gospodarstva, vendar se ta ni zares tudi povsod uveljavil. V preteklih letih smo se zato prvič jasno zavedeli, da prosti trg brez državnih posegov ni sposoben na primeren način in za vse ljudi zagotoviti vrste (javnih) dobrin in storitev, kot so na primer zdravstvo, vzgoja in stanovanje.⁷ Na drugem mestu postaja vedno jasneje, da je družbena povezanost v mnogih državah ogrožena kljub visoki stopnji socialnega varstva, ker se pogosto ni dovolj upoštevalo nenadomestljivi prispevek neodvisnih združenj in zasebnih pobud. Te izražajo visoko stopnjo spontane solidarnosti in prostovoljne pomoči, ki temelji na vzajemnosti. Družba ne more živeti le na podlagi zakonitih pravic, temveč potrebuje prostor velikodušnega darovanja, še posebej v življenju družine. Čezmerno državno skrbstvo zato lahko vodi v odvisnost in zavira prevzemanje lastne odgovornosti, dejavno ljubezen do bližnjega in solidarnost.

5. Država je predpostavka za urejeno skupnost, brez katere ne moremo doseči celovitega človeškega razvoja. Ker zasebna pobuda sama ne zadostuje, smo soglasno sklenili, da z davki in socialnimi dajatvami omogočimo solidarnost. Z državne strani organizirana oblika solidarnosti je zanesljiva, trajna in zato tudi potrebna. Toda sama po sebi ravno tako ne zadostuje, ker ji manjka zlasti poteza prostovoljnosti. Niti birokratske oblike državne solidarnosti niti kratkotrajne učinkovitejše rešitve na trgu ne smejo zadušiti neobvezne, dobrodelnosti pomoči. Ta pogosto izvira iz verskih nagibov in v neodvisnih oblikah izraža dejavno ljubezen ter solidarnost brez pričakovanja takojšnjega in neposrednega povračila. Nenadomestljiva je in se ji ne moremo odpovedati, saj spodbuja moralno ob-

⁷ Tu ne smemo mimo tega, da trg v temelju ni nujno nesocialen. Če je pravilno izoblikovan, lahko postane prostor srečevanja, ki poraja odnose, in npr. omogoči varčno ravnanje z omejenimi viri. K temu sodi tudi oblikovanje delovnih odnosov s soodločanjem delavcev in tarifno avtonomijo.

čutljivost posameznikov in poleg načela o pravni državi bistveno prispeva k ustvarjanju tistega kapitala zaupanja, ki je potreben za razvoj zanesljivih odnosov in življenja v skupnosti. Papež Benedikt XVI. je o tej povezanosti govoril v svoji okrožnici *Ljubezen v resnici*, pri čemer je uporabil izraze »dar«, »vzajemnost«, »zastonjskost« in »bratstvo«.⁸ Pri izgradnji evropskega socialnega tržnega gospodarstva moramo zato namenjati posebno pozornost vsem ustanovam, ki gojijo to neodvisno obliko solidarnosti – to so na primer vzajemna društva, zadruga in občinske samouprave, pa tudi druge oblike socialnega gospodarstva in etičnih investicij. Zato pozdravljamo odločitev zadnjih pobud za pospešitev dinamičnosti evropskega notranjega trga, da se le te močneje upoštevajo. Kadar bi se v primerjavi z državnimi ali tržnogospodarskimi rešitvami pokazale enakovredne, naj se jim podeli prednost. To odgovarja tudi načelu subsidiarnosti. Na izkušnjah karitativnih in dobrodelnih ustanov pa bi morali še posebej graditi zaradi izpolnjevanja zavezujočega cilja iz strategije Evropa 2020, da naj se število revnih v Evropi do leta 2020 zmanjša za 20 milijonov.

3. TRŽNO GOSPODARSTVO IN KONKURENCA

6. Danes je široko razširjeno prepričanje, da konkurenca trga nasprotuje načelu solidarnosti. Lizbonska pogodba pa kljub temu izrečno vzpostavlja povezavo med socialnimi cilji Evropske unije in konkurenčnostjo, ko ugotavlja, da si povezava prizadeva za »visoko konkurenčno socialno tržno gospodarstvo«⁹. Naše stališče je, da mora biti tem vzoru evropske politike poudarek na »socialnem«, in ne na »visoko konkurenčnem«. Konkurenca je sredstvo, socialno pa cilj. Ob tem se seveda zavedamo, da je trg, ki ga resnično določa konkurenca, ob primerni regulaciji lahko učin-

⁸ Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici* 34 ssl.: prim. tudi Pij XI., Okrožnica *Ob štiridesetletnici*, 137.

⁹ Pogodbo o Evropski uniji, čl. 3, toč. 3.

kovito sredstvo za doseganje pomembnih ciljev v smeri večje pravičnosti.¹⁰ Konkurenca lahko poskrbi za to, da gospodarske vire porabljammo učinkovito in se stalno iščejo nove in boljše rešitve gospodarskih problemov. Vendar moramo dodati, da konkurenca ni spontan pojav, ki nastopi sam od sebe, če vlada gospodarska svoboda. Politična ureditev mora skrbeti za to, da trg obvladuje resnična konkurenca. Zakonodajna in izvršna oblast Evropske unije se morata učinkovito boriti in preprečevati monopole, kartele, dogovarjanje cen in zlorabo gospodarske moči ali javnih subvencij, se pravi vse, kar lahko vodi v popačenje konkurence. Brez jasnih, izpeljivih in s sankcijami zavarovanih pravil ni mogoče uresničiti zamisli o prosti konkurenci.

7. Predpostavka za urejeno delovanje konkurence je stabilen monetarni in finančni sistem.¹¹ Ob globalni krizi finančnih trgov se je na dramatičen način pokazalo, da so na tem področju politične ureditve obstajale hude luknje.¹² Zaradi sistemskega pomena finančnega in bančnega sektorja je v takih primerih potrebno posvetiti posebno pozornost nadzoru in regulaciji. Poleg tega pa moramo finančno krizo povezovati tudi z določenim razumevanjem blaginje in rasti, ki je enostransko usmerjeno zgolj v količino dobrin in dobiček. Ob tem lahko izgubimo spred oči socialne in ekološke razsežnosti kakovostnega življenja, ki jih pogosto ne moremo neposredno izraziti v denarni vrednosti. Račun za takšno gledanje prelagamo na druge ljudi, posebej na prihodnje generacije. Za trajno premostitev finančne krize bo zato potrebna tudi revizija na ravni vrednot. Enostranska naravnost gospodarstva v povečevanje dobička je zgrešena.¹³

8. Stimulativni sistemi, ki ločujejo tveganje od jamstva, niso v skladu s socialnim tržnim gospodarstvom. Evropska unija bi zato

¹⁰ Prim. Papeški svet Pravičnost in mir, *Kompendij družbenega nauka Cerkve*, 347.

¹¹ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 48.

¹² Prim. že papež Pij XI., Okrožnica *Ob štiridesetletnici*, 89.

¹³ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 21.

morala postaviti ustrezna pravila, s katerimi bi dohodke menedžerjev močnejše vezala na dolgoročno uspešnost njihovih investicijskih in kreditnih odločitev ter bi ti dohodki ostali znotraj meja zgornjih omejitev. Tržnega gospodarstva, ki bi sledilo zgolj kapitalnim interesom, ne moremo imenovati »socialno«. Neizpodbitno pa je, da v Evropi socialnega tržnega gospodarstva ne bo brez vestnega, zanesljivega in odgovornega delovanja vseh dejavnikov v gospodarskem življenju, in to še posebej vodilnih. Tako znotraj EU kot tudi v okviru držav G20 s pogledom na prihodnje generacije potrebujemo boljše zakone in pravila za globalni finančni trg. Potrebujemo pa tudi novo kulturo prostovoljnosti in njenega razvoja ne moremo prepustiti samo politiki. Politika mora poskrbeti za uresničevanje temeljnega načela katoliškega socialnega nauka, da so dobrine tega sveta namenjene vsem in da skupaj z veljavno in potrebno pravico do zasebne lastnine prihaja tudi socialna razsežnost. Ponotranjiti pa ga morajo tudi vsi drugi, ki na tem področju delujejo.¹⁴

9. Vlade držav članic in ustanove Evropske unije morajo na denarnem, finančnem in gospodarskem področju zagovarjati politiko stabilnosti, usmerjeno v skupno dobro in v skladu z idealom socialnega tržnega gospodarstva, ki povezuje načeli svobode in socialne pravičnosti. Gromozanske državne in zasebne dolgove je treba znižati v dobro prihodnjih rodov. Vendar se to ne sme zgoditi niti na račun najrevnejših niti tako, da bi prezrli zapoved socialne pravičnosti. Pri porazdelitvi bremen in neizogibnem odplačevanju dolgov, ki so nastali v času sedanje finančne krize, je treba upoštevati tako odgovornost vlad kot tudi bank in drugih finančnih institucij, iz česar lahko sledi tudi njihova izredna obdavčitev. Tako je Evropska komisija predlagala ustanovitev sanacijskih skladov, ki bi od bank zbirali finančna sredstva, s katerimi bi potem skrbeli za odpravljanje posledic morebitnih bančnih zlomov, ne da bi doda-

¹⁴ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O človeškem delu*, 14; Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 42.

tno obremenili davkoplačevalce. Drug predlog govori o vzpostavitvi davka na finančne transakcije, ki naj bi ga – če ni druge možnosti – uvedle sprva le države evroobmočja. Posebej te države EU, ki so že v polnem obsegu združene v gospodarsko in monetarno unijo, so namreč prevzele visoko mero vzajemne in globalne odgovornosti. S Pogodbo o Evropski uniji so oblikovale skupnost solidarnosti, katere kakovost šele danes postaja povsem očitna. Obenem je jasno, da ta solidarnost vključuje tudi skupnost odgovornosti. Evropska unija bo morala v prihodnje vedno bolj prepletati solidarnost in odgovornost. V enaki meri, kot se bo kazala potreba po novih korakih širjenja, bo morala skupnost solidarnosti sloneti na volji ljudi do skupnega življenja. Obenem pa njena prihodnost obstaja le, če bo kot skupnost odgovornosti ostala odprta tudi za države članice, ki so še zunaj povezave. Največja izziva evropskega združevanja v prihodnjih letih sta verjetno, da bodo ljudje sprejemali skupnost odgovornosti in bodo odprti za vse države EU. Kot škofje, ki so nas naši evropski sobratje v škofovstvu posebej pooblastili v teh zadevah, želimo iz našega zornega kota posebej izpostaviti naslednje: Kakor sistem evropskih nacionalnih držav v 19. in 20. stoletju ni zmožal trajno zagotoviti miru, tako tudi Evropska unija na sedanji integracijski stopnji ne bo kos demografskim in z globalizacijo povezanim izzivom, ki stojijo pred njo. Evropa mora biti zvesta idealu socialnega tržnega gospodarstva. Prihodnost evropskih narodov in ljudstev je v skupnosti solidarnosti in odgovornosti, ki bo povezana v socialno tržno gospodarstvo.

10. Ob vsem pozitivnem vrednotenju trga je treba poudariti, da ta ni sam sebi namen. Trg je orodje, ki mora služiti cilju celostnega razvoja človeka in celotnega človeštva.¹⁵ Ljudi zato ne smemo nikoli skrčiti na njihovo vlogo proizvajalcev oziroma porabnikov, temveč jih moramo razumeti in obravnavati kot osebe, ki proizvajajo in trošijo, da bi živele.¹⁶ Zato je treba trgu postaviti meje tam,

¹⁵ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 8 sl.

¹⁶ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 39.

kjer njegov svobodni razmah povzroča škodo za življenje in razvoj človeka. Javna oblast je dolžna skrbeti predvsem za zagotavljanje življenjsko pomembnih dobrin in storitev v skupnem interesu. Trg sam na tem področju ni sposoben razviti zadovoljivih rešitev. Tudi če je morda včasih smiselno, da se del javne in zdravstvene oskrbe uredi po tržnih načelih, je treba osnovno in kakovostno oskrbo na teh področjih zagotavljati s primernimi sredstvi in ukrepi oblastnika. Evropsko socialno tržno gospodarstvo bi morala na skupnem evropskem trgu odlikovati takšna ureditev javnih storitev, še posebej socialnih, ki bi ustrezala njihovi posebnosti. Pričakujemo, da bo Evropska zveza tu ravnala družno z državami članicami.

11. Danes se moramo varovati pred tem, da ne bi trg s svojo na videz notranjo logiko vstopil in obvladal vseh življenjskih področjih. Obstajajo skupne potrebe in želje po kakovosti, posebej v krogu družine, ki jih trg ne more zadovoljiti. Zato je naloga oblasti, da poskrbi za čase in življenjske prostore brez trgovanja, kjer ljudje lahko uresničujejo te potrebe.¹⁷ Trgovanje je zato po pravici omejeno ob državnih praznikih in nedeljah, ko iz narodnih, kulturnih ali verskih vzrokov dajemo prednost mirovanju in spominjanju pred gospodarskimi dejavnostmi. Iz istega razloga je gospodarsko delovanje omejeno ali v celoti prepovedano na določenih javnih prostorih ali krajih, npr. s prepovedjo oglaševanja med prenosi bogoslužij. Tudi na evropski ravni in posebej pri dopolnjevanju skupnega evropskega trga tega ne smemo pozabiti.

12. Toda omejevanje trga ni samo naloga države. Odločitev za socialno tržno gospodarstvo je hkrati odločitev za človekovo svobodo. Zato morajo tudi posamezniki svobodno in solidarno prevzeti odgovornost.¹⁸ V mnogih primerih trg poskrbi, da se materialni viri uporabijo tako, da lahko kar v največji meri zagotovijo potešitev želja porabnikovih. Te pa so odvisne od življenjske ravni.

¹⁷ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 36.

¹⁸ Prim. prav tam, 11.

V evropskih družbah blaginje, kjer so osnovne gmotne potrebe skoraj vseh državljanov potešene, so te želje pogosto usmerjene v ne nujno potrebne in luksuzne dobrine. Trg pa si zakriva oči pred moralnim vrednotenjem takšnih dobrin, njihovih posebnih lastnosti, načina proizvodnje ali zagotavljanja itd. Posebej v teh družbah blaginje zato poleg proizvajalcev, ki pogosto skušajo določene potrebe šele ustvariti, veliko mero odgovornosti nosijo tudi porabniki. Saj končno oni s svojimi navadami v veliki meri vplivajo na evropsko in svetovno gospodarstvo. Vsaka gospodarska odločitev ima moralne posledice.¹⁹ Zato je tu potrebno odločno kulturno prizadevanje, ki bo ljudi naučilo odgovornega ravnanja.²⁰ Tudi tu je Cerkev pripravljena prispevati svoj del.

4. SOCIALNA POLITIKA

13. Evropska unija ima glede socialne politike vse do danes omejene pristojnosti. Glavno odgovornost nosijo posamezne države članice. Kljub temu opazamo, da vsaj v skupnosti solidarnosti in odgovornosti znotraj gospodarske in monetarne unije igrajo v vedno večji meri pomembno vlogo tudi vprašanja socialne, davčne in proračunske politike ter da je potrebna in zaželena nova porazdelitev pristojnosti med povezano in državami članicami. Tudi zato želimo podati nekaj temeljnih pripomb k tem področjem, ki so posebnega pomena za najšibkejše in pomoči potrebne med nami. Evropska unija se že od samega začetka ni dojemala zgolj kot prostotrgovinsko območje, temveč kot politična skupnost in skupnost vrednot. Socialna pravičnost je ena izmed osrednjih vrednot evropske kulture.

14. Trg zadovoljuje le tiste potrebe, ki jih lahko obravnavamo znotraj kategorij storitev in povračila. To pomeni, da poza-

¹⁹ Prav tam, 37.

²⁰ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 36.

blja na potrebe tistih, ki zaradi starosti, bolezni ali brezposelnosti nimajo možnosti sami (v polnem obsegu) sodelovati pri tržnem dogajanju. Zato je nujno, da v evropskem socialnem tržnem gospodarstvu trg dopolnjujejo solidarne storitve, s čimer je mogoče zagotoviti človeka vredno preživetje vseh državljanov. Za to pa ne morejo biti odgovorne samo države članice, temveč mora skrbeti tudi Evropska unija.

15. V številnih evropskih državah so v zadnjih letih izvedle reforme na področju socialne politike, ki so pogosto občutno zamažale zaupanje ljudi. Kot razlogi za te reforme so se omenjale demografske spremembe in izzivi globalizacije, ki med drugim vodijo do ostrejšega gospodarskega tekmovanja držav med seboj. Tudi v teh deloma potrebnih prilagoditvah moramo ostati zvesti načelu socialne pravičnosti in ne smemo posegati v osnovno strukturo socialnih storitev.²¹ V interesu prejemnikov pomoči in skupnega dobrega se mora socialna politika Evropske unije še naprej dosledno zgledovati pri načelih subsidiarnosti in solidarnosti. Kolikor bolj se večja razlika med revnimi in bogatimi, toliko potrebnejša in toliko bolj upravičena je prerazporeditev sredstev, ki bi zblížala revne in bogate, bolne in zdrave, mlade in starejše.

16. Predvsem z vidika množične brezposelnosti se socialna politika ne sme omejiti izključno na finančno pomoč prizadetim za golo preživetje. Brezposelnost je mnogo več kot pomanjkanje dohodka. Pri njej gre v veliki meri tudi za izključitev iz družbenega življenja. Zato si mora državna socialna pomoč zastaviti za cilj, da bi ljudi spet usposobila za sodelovanje v družbenem življenju. Brezposelnim je potrebno ponovno zagotoviti delo, po možnosti v delovnih razmerjih. Prejemniki pomoči pa so si dolžni tudi sami prizadevati za to reintegracijo. Zaposlitvena politika v Evropski uniji naj bi sledila temu načelu. Poleg tega naj bi se na evropski ravni okrepila prizadevanja, ki bi olajšala mobilnost delavcev v evropskem social-

²¹ Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 25.

nem tržnem gospodarstvu. Evropski socialni partnerji so odgovorni za to, da v okviru evropskega socialnega dialoga izdelajo predlog evropskih smernic glede vprašanja prenosljivosti pravic iz naslova dopolnilnih pokojnin (tržnih pokojnin). V tej zvezi pozdravljamo odločitve, da je socialnim partnerjem v določbah Evropske zveze glede socialne politike pripisana tolikšna odgovornost. Evropske ustanove vabimo, da v času krize in ob občasno težavnem prilaganju ustvarjajo takšne razmere, da bo lahko dialog med evropskimi partnerji izpolnil vlogo, ki mu jo pripisujejo evropske pogodbe.

17. V mnogih evropskih državah bi se število zaposlenih moralo lahko povečalo, če bi zmanjšali prispevke in davke, ki bremenijo delo. K temu bi lahko dala pomembne spodbude tudi evropska raven, čeprav so njene pristojnosti glede neposrednih davkov zelo omejene, na področju financiranja sistemov socialnega varstva pa jih vse do danes sploh nima. S sklenitvijo »Pakta za Evro«, h kateremu so pristopile skoraj vse države članice EU, smo v zadnjem času dobili orodje, na podlagi katerega lahko pričakujemo prostovoljne korake večjega poenotenja davčne in socialne politike za doseganje večje pravičnosti.

18. Med socialno, družinsko in izobraževalno politiko vlada tesna povezanost. Vzroki in posledice odločitev na teh področjih se prepletajo in medsebojno pogojujejo. Socialna politika, ki je bila preveč usmerjena na instrument socialne pomoči, je v preteklosti pogosto zameglila pogled na to, da sta krepitev družin in investicije v izobrazbo najboljši sredstvi, s katerimi v smislu preventivne socialne politike lahko preprečujemo revščino in socialno izključenost. Zato pozdravljamo dejstvo, da se danes v evropskih državah posveča več pozornosti družinski in izobraževalni politiki. Družine z vzgojo in skrbjo za otroke veliko prispevajo k skupnemu dobremu. Ker je trg slep tudi za take storitve, ima država nalogo, da v davčnem pravu in s primernimi socialnopolitičnimi orodji poskrbi za izravnavo med starši in tistimi brez otrok. Izobraževalno politiko držav članic moramo danes preverjati ob

zastavljenem cilju, da bi do leta 2020 število tistih, ki v EU predčasno zaključijo šolanje, spravili pod deset odstotkov. Poleg tega imajo družine, šole, univerze in kraji poklicnega izobraževanja ter nadaljnjega usposabljanja danes skupaj s Cerkvami in verskimi skupnostmi nalogo, da ljudi vzgajajo v moralni občutljivosti in spodbujajo razvoj osebnostnih kreposti.

19. Tudi v prihodnjih desetletjih bo Evropa odvisna od delovne sile iz drugih delov sveta, da bo lahko zagotavljala gospodarske dosežke, ki so potrebni za financiranje socialnih storitev. Države izvora in države gostiteljice naj bi sodelovale v smislu urejenega spremljanja tokov migrantov, da bi kar v največji meri zmanjšale trpljenje in izgube za prihajajoče ter neizogibne obremenitve za sprejemajoče. Evropski uniji priporočamo, da v okviru svoje pristojnosti v obširnih sporazumih s tretjimi državami uredi vprašanja razvojnih pomoči, študijskega bivanja in delovnih razmerij. Pri tem pogled ne sme biti usmerjen zgolj na države gostiteljice. Migracije se dotaknejo tudi družinskih, družbenih in gospodarskih struktur v državi izvora. V vsakem primeru morajo vsi spoštovati dostojanstvo ljudi, ki prihajajo v Evropo iz drugih držav. Treba je spoštovati njihove neodtujljive temeljne pravice.²²

20. V socialnem tržnem gospodarstvu socialna odgovornost ni omejena samo na socialno politiko v ožjem smislu. Ta odgovornost obstaja na primer tudi na področju pogodbenega prava, kjer lahko neuravnoteženost med pogodbenimi strankami glede informacij in moči vodi v zapostavljanje in nepravilnost. Evropska unija se trenutno trudi odstraniti ozka grla v notranjem trgu. Zato je potrebno v zvezi s predlogom o dodatnem pogodbenem pravu za Evropo, ki naj bi na prostovoljni osnovi veljalo poleg sedanjih nacionalnih pravnih ureditev, paziti posebej na to, da se vselej učinkovito zaščiti šibkejša pogodbeni stran – na primer pri internetni trgovini.

²² Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 62.

5. TRAJNOSTNI RAZVOJ V SOCIALNEM TRŽNEM GOSPODARSTVU

21. Tretji odstavek 3. člena Pogodbe o Evropski uniji omenja konkurenčnost in socialni napredek ter hkrati varstvo in izboljšanje kakovosti okolja kot cilje evropskega socialnega tržnega gospodarstva. S tem evropski pogodbeni partnerji priznavajo, da ima poleg socialnega razvoja danes velik pomen tudi nadaljnji ekološki razvoj socialnega tržnega gospodarstva. V znanosti in javnih razpravah se zato pogosto ne govori več samo o socialnem tržnem gospodarstvu, temveč o eko-socialnem tržnem gospodarstvu. Škofje COMECE podpiramo skriti namen, ki se nahaja v tem. Spričo dramatičnih sprememb v okolju, še posebej podnebnih sprememb, in ob zmanjševanju zalog fosilnih energentov ter drugih surovin nas odgovornost do stvarstva obvezuje k odločnemu spoštovanju ekonomskega in etičnega načela o trajnosti. Če želi biti ekonomija konkurenčna in usmerjena v prihodnost, bo tržno moč usmerjala v inovacije, s katerimi bo povečala produktivnost virov. Z ekološkimi pravili in spodbudami bo vse gospodarske procese oblikovala tako, da ne bodo škodovali naravnim osnovam življenja. Brez systemskega vključevanja ekološkega dejavnika dolgoročno ni mogoče doseči niti ekonomske konkurenčnosti niti socialne pravičnosti.

22. Današnji ekološki izzivi od nas poleg socialno-ekonomskega ohranjanja zalog zahtevajo tudi iskanje nove etično-antropološke opredelitve odnosa med človekom in naravo ter spremembe pri pojmovanju razvoja. Varovanje okolja mora postati cilj in ne več zgolj omejevalni dejavnik družbenega razvoja. Tako bomo kakovost okolja dojeli kot nujno sestavino predstave o blaginji. Papež Benedikt XVI. v svoji okrožnici *Ljubezen v resnici* (2009) piše, da smo »pri ravnanju z [naravnim okoljem] odgovorni revežem, prihodnjim rodovom in vsemu človeštvu«. ²³ Naše gospodarjenje se mora močnejše naslanjati na takšno predstavo o razvoju, ki upošteva naravno kroženje snovi

²³ Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 48.

in časovne ritme narave. To zahteva spremembe pri ravnanju z živili, energijo in vodo. Že danes je jasno, da zapravljivo ravnanje s temi viri vodi do nasilnih spopadov. Obnova socialnega tržnega gospodarstva je potreben okvir, da bi se približali tem ciljem, hkrati pa ga je ob njih mogoče tudi preverjati. Pri tem ne gre le za učinkovitejšo in varčnejšo tehnologijo, temveč tudi za smiselno zmanjševanje porabe, da bi torej imeli »pravo mero«. Predvsem za razvoj držav v srednji in vzhodni Evropi ima pravna zaščita naravnih in socialno-kulturnih virov prednost pred njihovim kratkoročnim izkoriščanjem, saj je odločilnega pomena za zagotavljanje dolgotrajnega skupnega dobrega.

23. Ker je kakovost okolja javna dobrina, tako da njeno zmanjšanje zadeva vse in tudi njenih koristi ne moremo kar tako individualizirati, je težko določiti zneske investicij za njeno izboljšanje. Trajnost zato potrebuje posebno institucionalno varstvo ne le na evropski temveč tudi na globalni ravni. Ustanove Evropske unije in vlade držav članic v Evropi prosimo, naj se v pogovorih z mednarodnimi partnerji zanjo izrečno zavzemajo. Pri tem pa je potreben tudi prispevek civilnodružbenih pobud, ki postajajo vedno pomembnejše predvsem v mednarodnem dialogu in razvojnem sodelovanju. Papež Benedikt XVI. v svoji okrožnici *Ljubezen v resnici* priznava njihov središčni pomen predvsem v prizadevanju za počlovečenje svetovnega gospodarstva.²⁴ Cerkev je pripravljena ob teh vprašanjih v mednarodni dialog prispevati svoje bogato znanje, na primer dolgoročno razmišljanje, univerzalno dojemanje skupnega dobrega in odgovornosti, razumevanje narave kot stvarstva z lastno vrednostjo in ne nazadnje tudi široko razvejeno mrežo konkretnega delovanja na svetovni ravni.

SKLEP

24. Evropska unija si je za cilj zastavila ustanovitev socialnega tržnega gospodarstva. Z našo izjavo želimo prispevati svoj del v

²⁴ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 38 sl.

razpravi o tej novi usmeritvi. Socialno tržno gospodarstvo se je v mnogih državah članicah povezave izkazalo za dobro. Socialno tržno gospodarstvo je danes potrebno evropeizirati, da bomo lahko obstali v svetovni konkurenci, tako najšibkejšim še naprej nudili učinkovito socialno zaščito ter v smislu trajnosti odgovarjali na zahteve varstva okolja in blaženja podnebnih sprememb. Za ureničevanje socialnega tržnega gospodarstva v Evropski uniji potrebujemo skupnost solidarnosti in odgovornosti. V solidarnosti in hkrati odgovornosti bo Evropejcem uspelo premagati sedanjo krizo in nadaljevati našo skupno pot, da bi končno vsem ljudem po svetu dali prepričljivo znamenje miru in pravičnosti.

25. Kriza finančnih trgov in gospodarska kriza sta razločno pokazali, da je treba velike gospodarske izzive in nevarnosti zaradi vsesplošne prepletenosti narodnih gospodarstev danes reševati na mednarodni ravni. Evropska unija kot skupnost zgodaj industrializiranih in premožnih držav nosi posebno moralno odgovornost za to, da se bo dolgoročno oblikovala resnična »svetovna politična oblast«, ²⁵ z meddržavnimi narodnimi strukturami in ustanovami. Njen položaj bo seveda moralo »urejati pravo, ravnati se bo morala po načelih subsidiarnosti in solidarnosti«. ²⁶ Menimo pa, da je nujno potrebna. Poleg gospodarske spretnosti je treba ob tem upoštevati tudi vidik pravičnosti in ekološke odgovornosti. Visoko industrializirane države ne smejo iskati samo lastnih koristi, temveč morajo aktivno delovati v smeri svetovne gospodarske ureditve, ki bo zagotavljala svobodno in pravično konkurenco ter bo hkrati

²⁵ Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 67; prim. tudi Janez XXIII., Okrožnica *Mir na zemlji*, 293; in oktobra 2011 izdano obsežno noto Papeškega sveta Pravičnost in mir, *Per una riforma del sistema finanziario e monetario internazionale nella prospettiva di un' autorità pubblica a competenza universale (Za reformo mednarodnega finančnega in monetarnega sistema v luči svetovno pristojne javne oblasti)*: »Tu gre za oblast planetarnih razsežnosti, ki je ni mogoče predpisati od zgoraj, temveč mora biti sad svobodnega in soglasnega sporazuma, v skladu s stalnimi in zgodovinskimi zahtevami po svetovnem skupnem dobrem, in ki ne bo sad prisile ali nasilja. Zrasla naj bi iz postopnega procesa dozorevanja zavesti o svobodi in iz zavesti stalno rastoče odgovornosti« (št. 3).

²⁶ Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 67.

odpirala razvojne priložnosti za gospodarsko izrazito šibka ljudstva. Tudi če sredstva, ki jih smiselno porabimo za razvojno pomoč revnejšim družbam, končno vsem pripomorejo k dobremu,²⁷ solidarnost vendarle pomeni več kot preračunljivo zasledovanje izključno lastnih interesov. Zato želimo v povezavi s tem še enkrat poudariti in apelirati na vlade vseh držav EU, naj izpolnijo svojo obljubo, da bodo do leta 2015 dvignile razvojno pomoč na 0,7 odstotka bruto domačega proizvoda in le to dobro uporabile.²⁸ Na naše razočaranje EZ ni dosegla vmesnega cilja 0,56 % BDP, ki si ga je zastavila za leto 2010. Potrebni bodo dodatni napori v ocenjeni vrednosti 50 milijonov evrov, da bo Evropa izpolnila obljubo, ki jo je pred vsem svetom dala najrevnejšim državam posebej v Afriki.

26. Evropsko združevanje že od samega začetka ni bilo zgolj gospodarski, temveč tudi politični in moralni projekt; služil naj bi pravičnosti in miru v Evropi in svetu. Uresničevanje socialnega tržnega gospodarstva v Evropi kot skupnosti solidarnosti in odgovornosti je del tega prizadevanja za svetovni mir in globalno pravičnost. Na mesto sedanje kulture prelaganja krivde mora stopiti nova kultura soodgovornosti. Kristjani smo poklicani, da pri tem sodelujemo. Kot škofje COMECE podpiramo ta prizadevanja in v njih prepoznavamo pomemben prispevek k »vzajemni človečnosti«²⁹ globalizacije. Kot Cerkev smo si pripravljene prizadevati za ta namen. *»Vsem tistim, ki danes iščejo novo in pristno teorijo ter prakso osvoboditve, Cerkev ne ponuja samo socialnega nauka in sploh svojega oznanila o človeku, odrešenem v Kristusu, temveč tudi določeno zavzetost in pomoč v boju zoper odrinjenost in trpljenje.«*³⁰

²⁷ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 60.

²⁸ Tu želimo spomniti, da so se bogate države že leta 1970 v okviru Združenih narodov obvezale porabiti 0,7 % bruto domačega proizvoda za razvojno sodelovanje.

²⁹ Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici*, 42.

³⁰ Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 26.

KRATICE

Drugi vatikanski cerkveni zbor, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu – Gaudium et spes* (1965), v: Koncilski odloki 2. vatikanskega cerkvenega zbora, Nadškofijski ordinariat, Ljubljana 1995.

Pij XI., Okrožnica *Ob štiridesetletnici – Quadragesimo anno*, v: AAS 1931; (Janez Juhant – Rafko Valenčič, *Družbeni nauk Cerkev*, MD, Celje 1994).

Janez XXIII., Okrožnica *Mati in Učiteljica – Mater et Magistra*, Ljubljana 1961; (Janez Juhant – Rafko Valenčič, *Družbeni nauk Cerkev*, MD, Celje 1994).

Janez XXIII., Okrožnica *Mir na zemlji – Pacem in terris*, v: AAS 1963; (Janez Juhant – Rafko Valenčič, *Družbeni nauk Cerkev*, MD, Celje 1994).

Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov – Populorum progressio*, v: AAS 1967; (Janez Juhant – Rafko Valenčič, *Družbeni nauk Cerkev*, MD, Celje 1994).

Janez Pavel II., Okrožnica *O človeškem delu – Laborem exercens*, Cerkveni dokumenti 13, Družina, Ljubljana 1981.

Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje – Sollicitudo rei socialis*, Cerkveni dokumenti 37, Družina, Ljubljana 1988.

Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici – Centesimus annus*, Cerkveni dokumenti 45, Družina, Ljubljana 1991.

Benedikt XVI., Okrožnica *Ljubezen v resnici – Caritas in veritate*, Cerkveni dokumenti 127, Družina, Ljubljana 2009.

Papeški svet Pravičnost in mir, *Kompendij družbenega nauka Cerkev – Compendio della dottrina sociale della Chiesa*, Družina, Ljubljana 2007.

KAZALO

Komisija škofovskih konferenc Evropske skupnosti EVROPSKA SKUPNOST SOLIDARNOSTI IN ODGOVORNOSTI

Izjava škofov COMECE glede pogodbenega cilja EU
o konkurenčnem socialnem tržnem gospodarstvu

Drago Rudel

Kratka predstavitev Združenja krščanskih
poslovnežev Slovenije (ZKPS) 5

Drago Rudel

Predstavitev mednarodnega združenja
krščanskih poslovnežev UNIAPAC 7

Janez Gril

Spremna beseda k slovenski izdaji 9

Adrianus van Luyn

PREDGOVOR 13

Reinhard Marx

PREDSTAVITEV 15

UVOD 19

1. Kulturni temelji

socialnega tržnega gospodarstva 20

2. Neodvisno delovanje na področju socialne oskrbe

v socialnem tržnem gospodarstvu 22

3. Tržno gospodarstvo in konkurenca 24

4. Socialna politika 29

5. Trajnostni razvoj v socialnem tržnem gospodarstvu 33

SKLEP 34

KRATICE 37

